

Päivi Rintala 60-vuotias

Päivi Rintala (tyttönimeltään Lehtola) on kotoisin Tampereelta. Siellä hän syntyi 10. kesäkuuta 1934 ja kirjoitti ylioppilaaksi keväällä 1952. Akateemiset opintonsa ja tutkintonsa hän suoritti Helsingin yliopistossa, josta hän valmistui filosofian kandidaatiksi v. 1957 ja lisensiaatiksi v. 1971 ja jossa hän väitteli tohtoriksi marraskuussa 1972 Lauri Hakulisen johdolla. Ensin hän oli vuoden ajan Sanakirjasäätiössä leksikografina (1956–1957), v. 1958–1962 Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun suomen kielen lehtorina ja v. 1962–1963 Helsingin yliopistossa suomen kielen vt. assistenttina. V. 1967 hän siirtyi Turkuun Turun Yliopiston suomen kielen lehtoriksi. V. 1975–1980 hän oli Suomen akatemian vanhempana tutkijana, ja v. 1981 hänet nimitettiin nykyiseen virkaansa Turun yliopiston suomen kielen apulaisprofessoriksi. Humanistisen tiedekunnan dekaanina hän on ollut yhden kauden ja varadekaanina kaksi kautta. V:sta 1980 hän on ollut Suomen kielen lautakunnan jäsenenä ja v:sta 1988 sen puheenjohtajana. Muita, mainittavimpia luottamustehtäviä ovat AFinLA:n varapuheenjohtajuus (1975–1980) ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen johtokunnan jäsenyys (1985–1991). Virittäjän toimitusneuvostoon hän on kuulunut v:sta 1992.

Päivi Rintala oli vasta 19-vuotias, kun hänen ensimmäinen tieteellinen artikkelinsa ilmestyi: kansantarinoihin perustuva deskriptio »Järven syvyyden mittaaminen» (1953). Hänestä ei pitänytkään tulla folkloristia, mutta artikkelin aihe kuitenkin sopii moton tavoin luonnehtimaan hänen tutkijanotettaan omaan fennistiseen alaansa, johto-oppiin. Niin syvä on kuin pitkäkin.

Artikkelissa »Muutamista kieleemme moderatiivadjektiivityypeistä» (1956) Päivi Rintala esittää hyvin perustellen, että sellaisissa johdoksissa kuin *sairalloinen* ja *vaivalloinen* johtimena on *lloinen* eikä assimiloituneeseen genetiivipäätteeseen liittyvä *loinen*, niin kuin aikaisemmin oli esitetty. Samassa, pro graduun perustuvassa artikke-

lissaan hän käsittelee vielä murteiden *valta(inen)*- ja *voitto(inen)*-loppuisia adjektiiveja sekä *läntä*-loppuisia sanoja, joista hän sitten kirjoitti tohtorinväitöskirjansa.

»Suomen *läntä*-loppuiset adjektiivit» (1972) on korkeatasoinen väitöskirja. Päivi Rintala osoittaa vakuuttavasti, ettei *läntä* ole alkuaan voinut olla yhdyssanan jälkiosa, siis sana, niin kuin aikaisemmin oli esitetty ja niin kuin hän itsekin vielä edellisessä artikkelissaan uskoi. Hän esittää, että kyseessä onkin alkuaan johdinkombinaatio *la+nta* (etuvokaalisena), joka sittemmin on hahmottunut (restrukturoitunut) sanamaiseksi. Näin on alkuosan genetiivimuotokin tullut mahdolliseksi ja jopa yleistynyt, esim. *lyhyenläntä*. Väitöskirjassa on perusteellisesti selvitetty myös murteiden ja lähisukukieltenkin *la-* ja *nta*-loppuiset adjektiivityypit, samoin murteiden moderatiivisten *kko*-johtimisten adjektiivien levinneisyys (tässä ei Rintalan mukaan voi olla kyse *hko*-johtimen assimilaatiosta). Päivi Rintala on kertonut katuneensakin sitä, että tuli annetuksi väitöskirjalle tuollainen nimi, jonka perusteella jotkut sitten kummastelivat, miten noin pienestä asiasta kannatti tehdä noin suuri kirja. Väitöskirjassa on kuitenkin käsitelty useita suomen johto-opin tärkeitä kysymyksiä. Päivi Rintala on kaikessakin tuotannossaan ylläpitänyt tiukkaa lähdekritiikkiä; väitöskirjan liitteenä on jopa luettelo sellaisista suomen murteiden ns. pitäjänkoelmista, »joiden aineksia tutkimuksessa on käytetty vain erityisistä syistä», niin kuin kirjoittaja hienotunteisesti sanoo vihjeeksi muille murteentutkijoille.

Myös artikkelissa »Suomen nominikanlaiset *mainen*-johdokset» (1976) Päivi Rintala selvittää johtimen kombinaatioperäiseksi: *ma+inen*. Aikaisemmin oli *poikamainen*-tyyppisten sanojen johdin etymologioitu *maa*-sanan *inen*-johdokseksi, koska *maa*-sanalla oli käsitetty olevan merkitys 'laatu, laji' sellaisissa ilmauksissa kuin *yhtä maata kuin maalarin housut* ja ylipäätään kortti-terminä eli samana kuin esim. ruotsin *färg* ja suomenkin *väri*. Päivi Rintala osoittaa, että tämä *maa* on laina venäjältä (масть 'väri') niin kuin lähisukukielissäkin, eikä

tällä voi olla mitään tekemistä *mainen*-johdinten kanssa. Artikkelin *maa*-episodi on hyvä esimerkki paitsi kirjoittajan päättelykyvystä myös hänen perusteellisuudestaan: tutkija selvittää jonkin pääaiheen kannalta kiintoisan yksityiskohdan niin juurta jaksain, mm. taustatietoihin tutustumalla, että pääaiheen sisään kasvaa itse asiassa toinen tutkimus. Näin Päivi Rintala oikeastaan rakensi väitöskirjaansakin.

Seuraavissa johto-opin tutkimuksissaan Päivi Rintala on muuttanut strategiaansa niin, että kohteena ovat vain nykyisen yleiskielen sanat. Edellisille tutkimuksille ominainen etymologointipakko ja ylipäätään diakroninen näkökulma sai väistyä, ja keskeiseksi tehtäväksi tuli synkroninen johdos-tyyppien rakenteen ja johtamisen ehtojen tutkiminen. Voisi sanoa, että Päivi Rintala siirtyi, osittain ikään kuin ja osittain itse asiassa, nuogrammaattisesta koulukunnasta eräänlaiseen transformaatioajatukseen turvautuvaan strukturalismin sovellukseen. Tähän innovaatioon kuului myös kiinnostus teorianmuodostusta kohtaan. Tässä yhteydessä sopii muistaa, että 70-luvun jälkipuolella Turussa oli pieni, aktiivinen tutkijoiden ryhmä, jolla oli tapana kokoontua pohtimaan johto-opin kysymyksiä. Päivi Rintala kuului tähän ryhmään. Niihin aikoihin hän kirjoitti artikkelin »Sananjohdon produktiivisuudesta ja sen rajoituksista nykysuomessa» (1978), joka sisältää ansiokasta sananmuodostuksen produktiivisuuden käsitteen pohdintaa. Tähän liittyy havainto, että muuten produktiivisella derivaatiolla voi olla syntaktis-semanttisia tai morfologisia rajoituksia. Yksityiskohtaisemman analyysin kohteena ovat artikkelissa verbikantaiset teonnimijohdokset. Teonnimijohdinten jakauma perustuu *minen*-johdinta lukuun ottamatta morfologisehtoisuuteen, eli johdin valitaan sen mukaan, millainen verbinvartalo morfologisesti on (esim. *harvennus*, *hakkuu*, *myynti*, *pohdinta*), tai jakauma voi olla sanakohtainen, niin kuin kaksitavuisista verbeistä joko *o* tai *u* (esim. *osto* ja *luulo* mutta *nauru* ja *itku*). Hyvä esimerkki syntaktis-semanttisesta (tai vain semanttisesta) rajoituksesta on se, että

nta-johdin liittyy *u*-loppuisiin ääntä tai liikkettä merkitseviin verbeihin (esim. *hinnunta*, *horjunta*) mutta ei passiivi- tai refleksiiviverbeihin produktiivisesti. Artikkelissa »Adjektiivisten *llinen*-johdosten semantiikkaa ja syntaksia» (1980) dispositio perustuu siihen, millainen on johdoksen ja kannan semanttinen suhde. FU-kongressiesitelmässään »Deminutiivijohdosten asema nykysuomessa» (1980) Päivi Rintala rajaa ensin aikaisemmin hämmentävän laajasti tulkittu deminutiivi-termin tarkoittamaan vain sellaisia johdoksia, joissa johdin antaa kannalle lisämerkityksen 'pieni' joko oikeasti (niin kuin *kirjanen*) tai hypokoristisesti (niin kuin *lapsukainen*, runokielessä mm. *kuuhut*, *venho*). Esitellyiksi tulevat myös hoivakielen sanatyypit, joissa suffiksaation lisäksi usein on äänteellistä vaihtelua ja tyylistä vaihtelua (esim. *hampu* 'hammas', *simmi* 'silmä').

V. 1982 alkaneen ja vuosikymmenen lopulle kestäneen suomalais-virolaisen kontrastiivisen hankkeen nelihenkisessä sananmuodostuksen työryhmässä yhtenä jäsenenä oli Päivi Rintala. Tämän hankkeen tuotoksia ovat artikkelit »Eräät deverbaaliset substantiivityypit suomessa ja virossa» (1985) ja »Suomen ja viron johto-opillisten erojen syistä» (1986).

Kaikkiaan Päivi Rintalan derivaation tutkimukselle on ominaista tarkkuus ja syvyys. Hän ei halua antaa yksinkertaistettua kuvaa sellaista kielen ilmiöistä, joille on ominaista säännöllisyyden alta rönnyilevä epäsäännöllisyys. Mutta tarkkuuden lisäksi hänen tekstilleen on ominaista selkeä, tyylikäs sanonta. Tyylin kysymykset ovatkin vuosien mittaan kuuluneet hänen intressipiiriinsä. Tyyllilajeja esitteleviä ja niiden piirteitä kommentoivia esityksiä ovat artikkelit »Saarnaavatko papit nykysuomea» (1967), Suomen kielen käsikirjaan (sittemmin Nykysuomen käsikirjaan) sisältyvä »Tyyliopin perusteita» (1986) sekä artikkelit »Näkökulmia tyyliin» (1979) ja »Suomalaisen sanomalehtityylin historiaa» (1989). Vaikka näihin julkaisuihin sisältyy myös poimittujen näytteiden kommentointia, kirjoittaja on kuitenkin asettunut enemmän

vaikuttajan kuin varsinaisen tutkijan rooliin.

Suomen kielen lautakunnan jäseneksi tultuaan Päivi Rintala on laajentanut aihepiiriään nyky-suomen kehitystä ja huoltoa esittelevillä kirjoituksillaan. Sanaston alalta ovat »Om de nyaste nyorden i finskan» (1988) ja »Soome sõnavara uuenemine 19. sajandil» (1993). Kielen normittamisen periaatteita Päivi Rintala käsittelee mm. kirjoituksissaan »Uppfattningar om rätt och orätt vid normeringen av finskans morfologiska och syntaktiska struktur» (1985), »Poikkeako kirjakieli puhutusta arkikielestä liiaksi» (1985) ja »Suomen kielen lautakunnan rooli kielenhuollossa» (1994). Eriytyisen ansiokas on artikkeli »Suomen kirjakielen normeista» (1992), joka sisältää katsauksen suomen kielen huollon historiaan aina nykyvaiheeseen asti sekä normityyppien luokittelun kolmia: 1) kirjakieleen otetut normit, 2) kirjakielelle tehdyt normit ja 3) korrektiiviset normit.

Päivi Rintala on kantanut monin tavoin huolta koulujen äidinkielenopetuksesta. Yhden aukon hän täytti oppikirjallaan »Lukion kielitieto» (1. painos 1968, 9. painos 1984). Opetuksen sisällöstä hän on esittänyt käsitteisiään eri oppikirjoista kirjoittamissaan arvosteluissa. Tältä alalta ovat myös Viron äidinkielenopetusta esittelevä kirjoitus »Näin naapurissa» (1980) ja Suomen koulujen opetuksen sisältöä yhdeltä osin esittelevä kirjoitus Saksassa ilmestyneessä julkaisuissa »Dialekt und Schule in europäischen Ländern» (1989, luku »Finnland» yhdessä Bengt Lomanin kanssa). Nykyisin suomen kielen asema on nähty jopa uhanalaisena sekä eurooppalaisen integraation että opetusministeriön kaavaileman, ylioppilastutkintoa koskevan muutoksen vuoksi. Päivi Rintala on osallistunut tähän keskusteluun kirjoituksellaan »Suomen kieli yhdentyvässä Euroopassa» (1992, teoksessa Yhteiskunta muuttuu – kieli muuttuu) ja nimenomaan äidinkielen opetuksen merkitystä korostavassa Helsingin Sanomien (24. 8. 1993) kirjoituksessa »Äidinkieli ei ole mikä tahansa kieli».

Entä Päivi Rintala itse? Hän on samanlainen kuin hänen tekstinsä: luotettava, sel-

keä ja tyylikäs.

Virittäjä yhtyy onnittelijoiden joukkoon Päivi Rintalan täyttäessä 60 vuotta.

MAUNO KOSKI

Viron ja suomen kielen tutkimuksen yhteisiä suuntaviivoja

Kansan kieltä voi tutkia niin äidinkielen kuin muukalainen tutkija. Viron kielen tutkimuksessa on huomattava osuus ollut saksalaisilla ja suomalaisilla. Tietääkseni suomen kielen tutkiminen on aina ollut enimmäkseen suomalaisten omissa käsissä.

Viron kielen tutkimisen alkeet olivat yli kaksi vuosisataa saksalaispappien hoidettavana. He kirjoittivat viron ensimmäiset kieliovit ja laativat sanakirjat. Heidän kehittämänsä oli vanha kirjaviro. Virolaiset eivät olisi kyenneet tällaisiin suorituksiin, koska he olivat maakansa ilman omaa sivistyneistöä. Suomen kielen tutkimuksen alkuunpanijoina oli enemmän suomalaisia, ja olotkin olivat Suomessa toisenlaiset.

Vasta 1800-luvulla virolaiset löysivät itsensä kansakuntana ja heille kävi selväksi, että pienten kansojen pysyminen suurten kansojen rinnalla riippuu myös siitä, miten taataan äidinkielen opetuksen ja kirjallisuuden kautta omakielisen sivistyneistön kehitys. Kansallisen älymystön tehtäviin kuului myös kansan kielen historian tutkiminen ja kirjakielen kehittäminen. Kielen historian on aina katsottu olevan yhteydessä kansan historiaan, kansan juurten selvittämiseen, kansalliseen ideologiaan. Tämä seikka on olennaisesti vaikuttanut Virossa ja Suomessakin kielentutkimuksen kehitykseen sekä kielen historiankin tutkimisen suuntaan (Karlsson 1975: 182–184).

1800-luvun jälkipuoliskolla suomen kielen tutkiminen nojautui Helsingin yliopistoon, jossa vuonna 1851 oli asetettu virkaan